

Dordtse Huizen

In Bouwhistorisch Perspectief

Het Gotische huis 'Den Witten Ancker' - Voorstraat 324

door: Albert van Engelenhoven.

Een in 1993 uitgevoerde restauratie maakte een eind aan een jarenlang durende neergang van een imposant en bijzonder monument in de Dordtse binnenstad.

De ontmanteling van het huis voor de restauratie, heeft duidelijk gemaakt dat het hier niet alleen een bijzonder groot doch ook een zeer oud huis betreft, met een bewogen geschiedenis zoals bleek na archief- en bouwhistorisch onderzoek.

Dit middeleeuwse huis is vanouds 'Den Witten Ancker' geheten en is de middelste van drie opvallend grote huizen op de Voorstraat nabij het stadhuis. Het huis is kort na de stadsbrand van 1457 gebouwd, waarschijnlijk in opdracht van de patriciërsfamilie Van Scharlaken. De voorgevel was in rijke gotische-stijl uitgevoerd. In de volksmond werd gesproken van de 'blauwe gevel' naar de gebruikte blauwgrijze natuursteen.

In 1873 vindt een grote vernieuwing plaats aan het dan wellicht vervallen, ouderwetse huis. In opdracht van de decoratieschilder Van Rije wordt de nog gotische, maar gehavende, gevel afgebroken en naar voorbeeld van het er schuin tegenover gelegen stadhuis in modieuze neo-classicistische stijl opnieuw opgetrokken.

De vele woonvertrekken zijn rijkelijk en kleurig gedecoreerd, waarschijnlijk door Van Rije zelf. Na aankoop in 1910 door J.M. Peels wordt er een schoenenhuis in het pand ondergebracht. Als het pand in de jaren '70 door een brand deels is verwoest betekent

dit bijna het einde voor 'Den Witten Ancker'. Doch een restauratie en herbestemming in 1993, hebben het grote oude huis weer nieuwe toekomstwaarde gegeven.

Achter de recent gemaakte wanden en plafonds zijn de oude bouwsporen aanwezig gebleven zodat het gebouw zijn eigen 500 jarige geschiedenis nog steeds in zich draagt.

AFLEVERING 01 Maart 1998

- Het Gotische huis 'Den Witten Ancker', Voorstraat 324, blz. 1
- De gebouwde geschiedenis vertelt, blz. 8

Voorstraat hoek Lombardstraat. In 1873 is de Gotische gevel afgebroken en in neo-classicistische stijl vernieuwd. Foto: Stadsarchief. Bewerking: auteur.

'Het vuur leyde meer dan zeshonderd huizen an de land- en poortzij (toen meest van hout, en zijnde met riet bedekt) tot de visbrug toe in asschen en kolen.'

Alsdus Balen in zijn 'Beschrijving van Dordrecht' ruim twee eeuwen na de grote stadsbrand van Dordrecht in 1457.¹

De meeste gebouwen tussen Vuilpoort, Grote Kerk en Visbrug zijn bij deze brand, die is ontstaan in de Kleine Spuistraat, deels of volledig verwoest.

Dordrecht was in de 15de eeuw een rijke stad, zodat op de legereven snel nieuwe huizen verrezen welke de verdwenen huizen vaak in grootte en rijkdom overtroffen.

Met name op de Voorstraat tussen de Lombardstraat en de latere Haringstraat verrezen kort na de brand enkele opvallend grote huizen. 'De drie Leliën' op de oosthoek met de Lombardstraat, 'De Harinck' later; 'De Gecroonden Pikkelharinc' langs de Haringstraat en hiertussen 'Het Ancker' later; 'Den Witten Ancker'. In alle drie de huizen is een brouwerij gevestigd geweest.

Familie Van Scharlaken

Het grote huis 'den Witten Ancker' is na de stadsbrand, waarschijnlijk door de Dordtse patri-

ciërsfamilie Van Scharlaken gebouwd. In het begin van de 16de eeuw werd het huis bewoond door Cornelis Pieterszoon van Scharlaken welke gehuwd was met Cornelia van Stapel.²

De gefortuneerde familie Van Scharlaken behoorde tot de 'hogere Dordtse kringen', deze status verlangde een representatief onderkomen.

Het huis op de dijk

Het nieuw gebouwde huis was ca. 6,5 x 17 meter groot en vijf gebintvakken diep, het was 'twee en een half staedse hoegh', (twee verdiepingen en een kap met een verdiep, een borstwering!) hetgeen voor die tijd groot was, doch in een rijke stad als Dordrecht ook weer niet uitzonderlijk.³ Vanwege de hoge ligging op de dijk leek het nog hoger dan het al was.

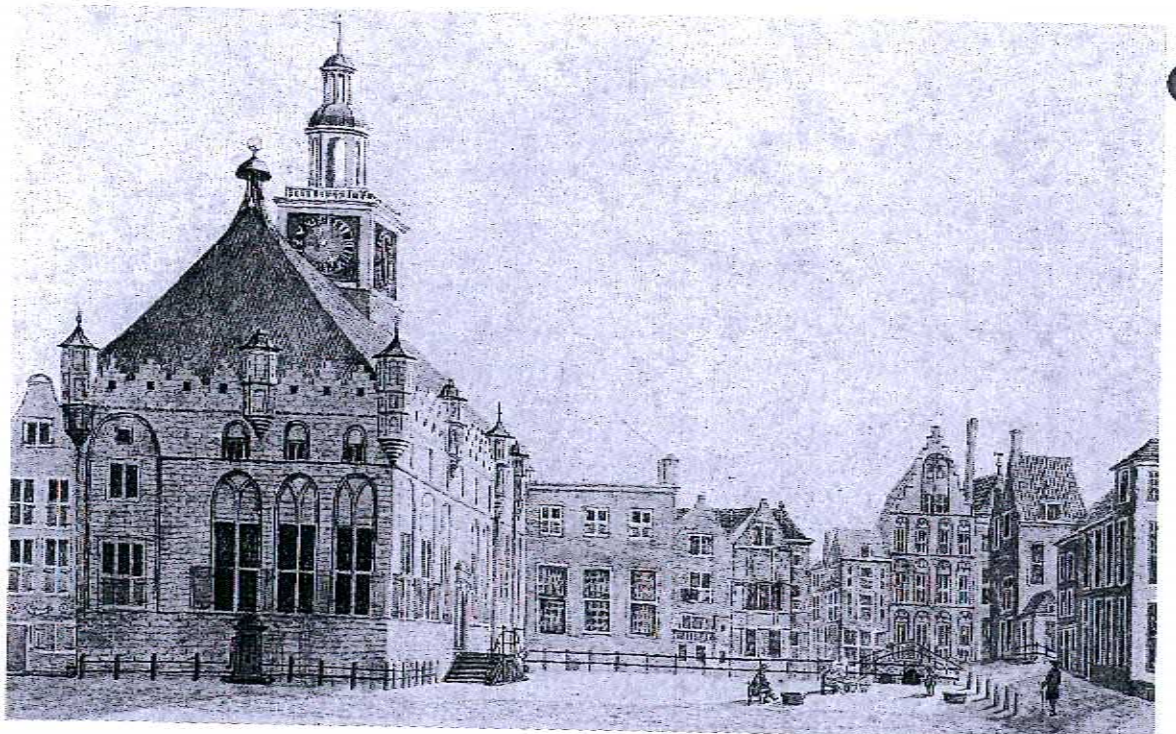
Inwendig was het op de verdiepingen als houtskelet opgebouwd met muurstijlen, zware eiken gebinten met korbeelstellen en een eiken kapconstructie. Over de indeling van dit huis is weinig bekend, waarschijnlijk bezat het de traditionele indeling van een voorhuis aan de straat en een verwarmbare kamer aan de achterzijde. Tegen de achtergevel was een traptoren aangebouwd.

De blauwe gevel

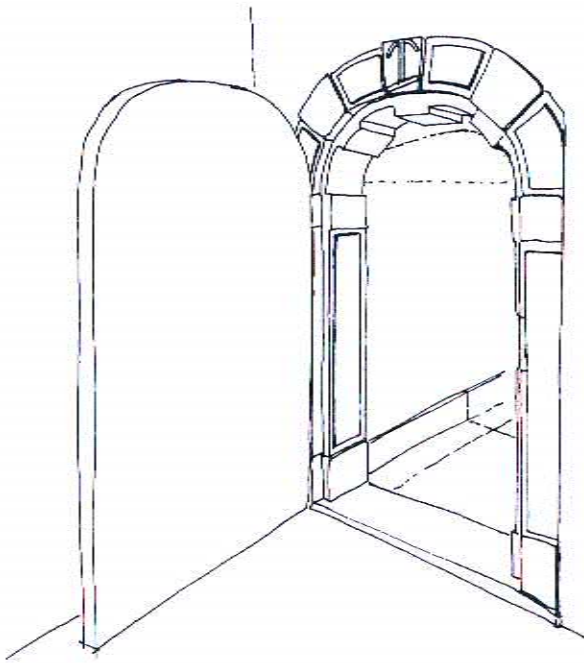
Kosten nog moeite zijn gespaard om de voorgevel tot de meest indrukwekkende van Dordrecht te maken. De gevel staat in de as van de ertegenover gelegen Lombardbrug en fungeert als zodanig als blikvanger. Het is gebouwd als hoge trapgevel in gotische stijl. In de volksmond sprak men over de 'blauwe gevel' vanwege de toegepaste natuursteen; de blauwgrijze Namense steen.

Dordrecht was in die tijd het centrum van die steenhandel, van hieruit werden bestellingen bij de steengroeven in de omgeving van Namen geplaatst.⁴ In één van die groeven is de steen voor de gevel van Den Witten Ancker gehakt, vervolgens per schip de Maas afgevaren tot Dordrecht en in de Voorstraathaven, voor het huis, is de steen weer gelost. De gevel was vier vensterassen breed. De vensters, uitgevoerd als kruiskozijnen, waren geplaatst in nissen welke aan de bovenzijde als rondboog waren beëindigd en waarbij in de boogtrommel een driepas was gehakt. Vergelijkbare nog bestaande gevels zijn de rond dezelfde tijd ge-

Gezicht op het Stadhuisplein. Links het Gotische Stadhuis. Rechts, in de as van de Lombardbrug de gotische gevel van 'Den Witten Ancker'. Tekening van J. Hoolaart uit 1776. Foto: Stadsarchief.

Boven:
Natuursteen
poort in de ach-
tergevel. In de
sluitsteen het
witte anker. Te-
kening: auteur.

Midden: Sluit-
steen van de
poort in de ge-
vel aan de Lom-
bardstraat, met
jaartal 1600 en
de alliantiewa-
pens van Tho-
mas de Witt en
Adriana Van
Scharlaken.
In 1873 is deze
steen verwij-
derd. Begin ja-
ren '70 is de
steen opgeno-
men in een
poort aan de
Nieuwstraat als
toegang naar de
Kloostertuin.
Tekening:
J. Rutten.
Foto:
Stadsarchief.

Rechts:
Lombard brug in
1851, links 'Den
Witten Ancker'
na de 18de
eeuwse verbou-
wingen.
Tekeningen:
P.L. Vuyck naar
J. Rutten.
Foto:
Stadsarchief.

**Derde bouwfase -
Uitbreiding en verfraaiing**
Nadat Cornelis Pieterszoon van
Scharlaken kinderloos was over-
leden, erfde zijn nicht; Adriana
Gijsbertsdochter van Scharlaken
het huis met de brouwerij. Zij
was gehuwd met Thomas Wil-
lemszoon de Witt, eveneens uit
een Dordts patriciërs geslacht.
Zij hebben hun huwelijks ver-
bondenheid laten vereeuwigen
in een sluitsteen boven de poort
naar de kelder aan de Lombard-
straat, hierin zijn de alliantiewa-
pens gebeeldhouwd. Ernaast is
het jaartal 1600. (?) afgebeeld.
Thomas Willemszoon de Witt is
meerde keren gekozen tot sche-
pen en burgemeester van Dord-
recht. Uiteraard vereiste deze
posities met status een aanzien-
lijk huis. Echter van de ongetwij-
feld door hem uitgevoerde ver-
fraaiingen is weinig of niets
bekend.

17de en 18de eeuw
Halverwege de 17de eeuw komt
het huis in bezit van Adriaen
Mels welke was gehuwd met He-
lena Deylman. Na hun overlijden
gaat het huis in eigendom over
op dochter Maria Mels gehuwd
met Martinus van der Pijpen. In
de 18de eeuw is Maria van der
Pijpen gehuwd met Jan van Nie-
vervaart eigenaar van huis en
brouwerij.
In deze lange periode is het huis
ongetwijfeld verbouwd en aan-
gepast, doch hier is weinig of
niets van terug te vinden. Zeker
is wel dat het laat-middeleeuwse
voorhuis in deze periode is ver-
bouwd tot voorkamer met een
separate gang met entree. Gelij-
kertijd hiermee is de voorgevel
ter hoogte van de begane grond
eveneens aangepast, Hier zijn
twee grote schuifvensters en een
royale entree gemaakt. Ook is,
waarschijnlijk vanwege bouwval-
ligheid, de trapgevel tot op de
zoldervloer afgebroken en voor-
zien van een gootlijst. Hiermee
verloor het huis veel van de oors-
pronkelijke grandeur.

Een nieuw begin -

Neo-classicistische welvaart

Tot 1873 bewoond de koopman A.Vos het huis, het achterhuis aan de Lombardstraat staat dan bekend als pakhuis.⁵

Het dan reeds eeuwenoude, wellicht vervallen, doch zeker ouderwetse huis wordt in 1873 aangekocht door de decoratieschilder C.W.van Rije. Deze besluit om het huis volledig te vernieuwen. De nog gotische gevel wordt tot op de grond afgebroken en in modieuze neo-classicistische stijl weer opgebouwd. Wellicht naar voorbeeld van het er schuin tegenover gelegen stadhuis, waar naar ontwerp van de stadsarchitect G.N.Itz in 1835-40 de eveneens gotische gevels zijn vernieuwd in neo classicistische stijl.

Met handhaving van de 15de eeuwse muren en vloeren, wordt inwendig een nieuwe woning met zeer veel kamers ingericht. Deze kamers zijn rijkelijk en veelkleurig gedecoreerd, waarschijnlijk heeft Van Rije als decoratieschilder hier zich zelf flink uitgeleefd. Plafonds bestaan uit geornamenteerd stucwerk of, evenals op enkele wanden, beschilderd linnen.

Alles gevat in zwaar geprofileerde houten lijsten en lambriseringen. In het voorhuis is op straatniveau een winkel ingericht waar mevrouw Van Rije-Meyrink achter de imposante winkelpui in manufacturen handelt.

De middeleeuwse kapconstructie is eveneens in 1873 afgebroken en, met een lagere dakhelling, vernieuwd.

Boven:

Plattegrond van de hoofdverdieping van het huis na verbouwing in 1873.

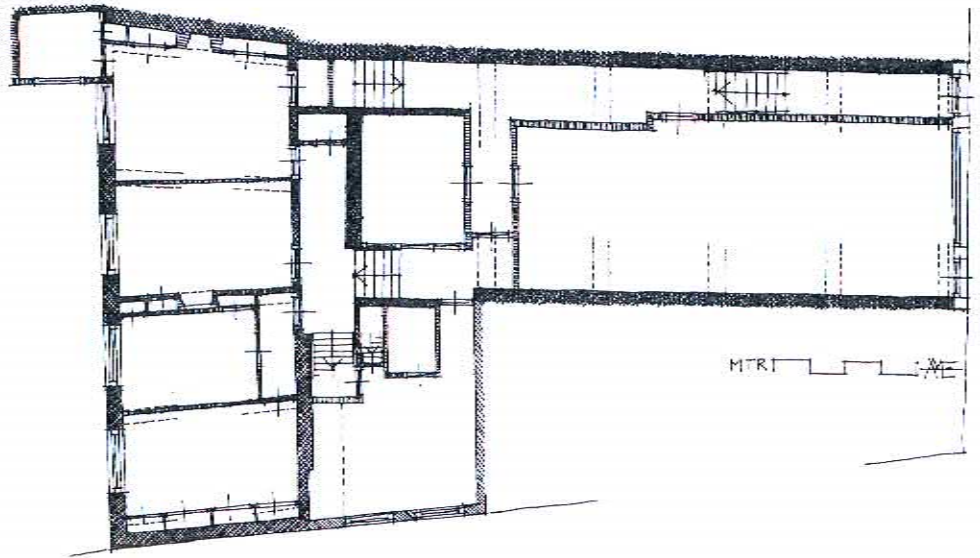
De oorspronkelijke 15de eeuwse opzet is nog herkenbaar in de vele kamers en gangen.

Tekening: auteur.

Rechts:

Voorstraat hoek Lombardstraat in 1935. Tweede huis van links is 'Den Witten Ancker'.

Foto: Stadsarchief.

De 20ste eeuw

In 1910 wordt het grote huis gekocht door J.M.Peels, deze begint een schoenzaak in de winkel en bewoont met zijn gezin de verdiepingen. Tot begin jaren '90 blijft de familie Peels eigenaar van het huis, in deze periode vinden er, vanwege uitbreiding van de schoenenverkoop, soms ingrijpende verbouwingen plaats.

Het meest zichtbaar is dit aan de winkelpui in de voorgevel. Deze is in 1913, 1937, en in 1963 telkens gemoderniseerd. Vele minder zichtbare interne verbouwingen tasten al met al de stabiliteit van het huis meer en meer aan.⁶ Als in de jaren 70 een uitslaande brand de daken van voor- en achterhuis verwoest komt het voortbestaan van het huis serieus in gevaar.

Een nieuw begin

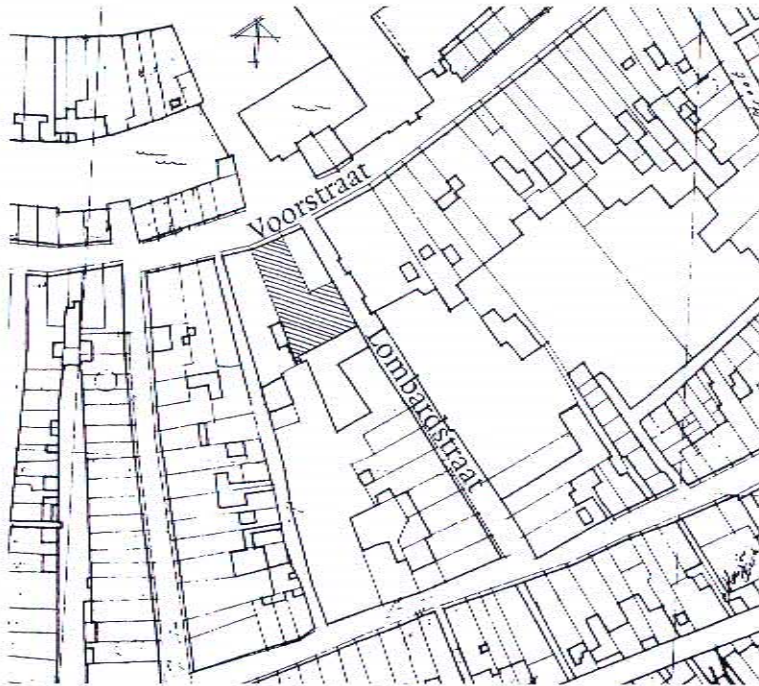
Na vele jaren worden uiteindelijk na verkoop van het pand in 1992 serieuze plannen gemaakt om tot herstel en herbesteding van Den Witten Ancker te komen.

In 1993/94 komen deze plannen tot uitvoering en begint het huis wederom aan een nieuw leven, deze keer als winkel met vijf woonappartementen op de verdiepingen.⁷

Tijdens de restauratie is met name de stabiliteit van het huis versterkt. De door de brand verwoeste daken zijn nieuw opgebouwd. De oude onderdelen uit het huis zijn zoveel mogelijk gehandhaafd en waar nodig hersteld.

De nog aanwezige kelder, vloerbalklagen en muren van omstreeks 1500. De vensters, wanden, plafonds en schouwen uit 1873. En natuurlijk de nieuwe toevoegingen van 1993/94 getuigen van de bewogen geschiedenis van dit inmiddels meer dan 500 jaar oude, oorspronkelijk gotische huis in Dordrecht.

Plattegrond van Dordrecht rondom Den Witten Ancker (gearceerd) volgens de kadastrale minuut van 1832 (Noord=boven). De situatie in 1832 verschilt weinig van zowel de middeleeuwse als de huidige situatie. tekening: Stadsarchief.

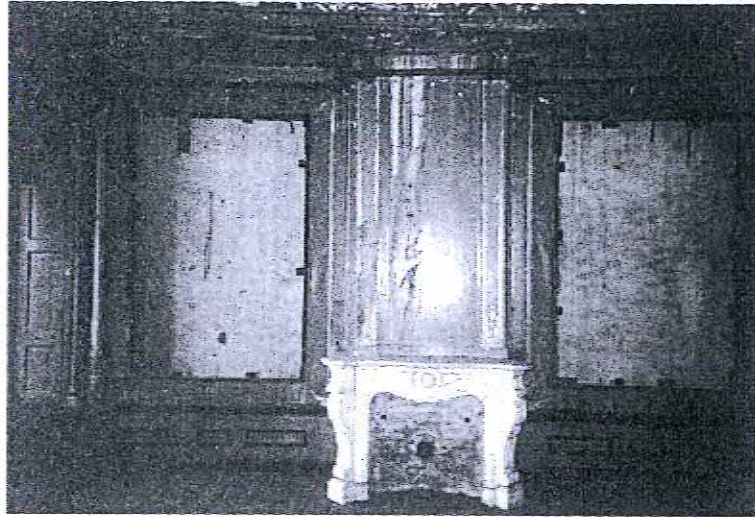

Stadhuisplein omstreeks 1960. De op de afbeelding van Hooftaart uit 1776 (blz. 2) getekende hoge trapgevel is na enkele verbouwingen teruggebracht tot een lijstgevel welke zich in het stadsbeeld niet bijzonder manifesteert!. Foto: Rijksdienst van de monumentenzorg.

Noten:

1. J. van Herwaarden e.a. *Geschiedenis van Dordrecht tot 1572* / 1996. blz. 166 e.v.
2. J.van de Maas *Het huis De Haring - Voorstraat 308* Artikel uit de Dordrechtsche Courant van 23 februari 1918. In dit artikel wordt de bewonings- en gebruiksgeschiedenis van de huizen op de Voorstraat tussen Lombard- en haringsstraat beschreven.
3. R.Meischke *De Gothische bouwtraditie* / 1988. blz. 219. ...bij de herbouw na de grote stadsbrand van 1457 blijkt een huis van twee en een half 'staedse hoegh' normaal te zijn.
4. R.Meischke/H.J.Zandkuil/ P.T.E.E.Rosenberg *Huizen in Nederland - Zeeland en Zuid Holland*. 1997. blz. 49.
5. Adresboeken van 1854 tot heden zoals aanwezig in Stadsarchief van Dordrecht.
6. Bouwkundige tekeningen afkomstig van archief bouw en woningtoezicht Gemeente Dordrecht.
7. Plannen in opdracht van Janmaat Projecten b.v. te Baarn. Naar ontwerp van Architra buro voor architectuur te Leusden. uitvoering door Bouwmaatschappij Baarn b.v. Advies en begeleiding door Monumentenzorg Dordrecht.

Boven:
Stijlkamer met marmeren schouw op de eerste verdieping aan de voorzijde. Toestand vóór restauratie in 1992.

Foto: Monumentenzorg.

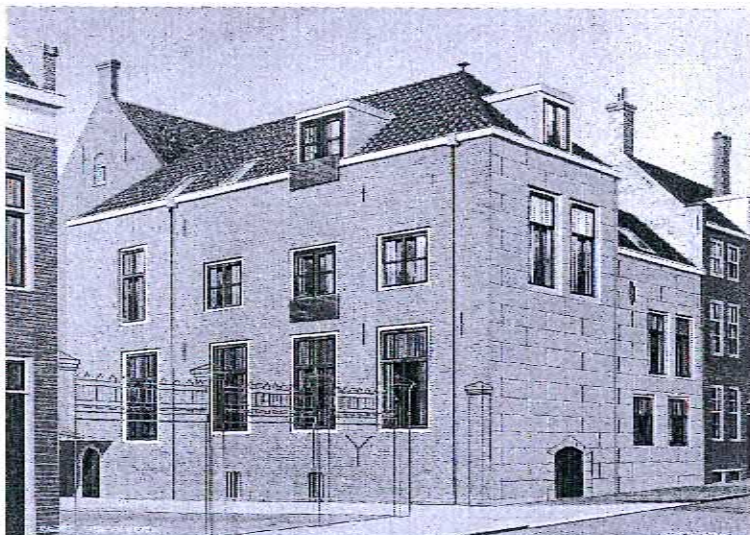

Links:
Voorgevel na restauratie.
Tekening: Bert Heemskerk - Architra.

Onder:
Achtergevel en gevel Lombardstraat na restauratie.

De daken zijn bij de restauratie van 1993 herbouwd. De gevels zijn niet gewijzigd en conform de aanwezige toestand - van 1873 - hersteld.

Tekening: Bert Heemskerk - Architra.

De gebouwde geschiedenis van Dordrecht vertelt!

DORDTSE HUIZEN in bouwhistorisch perspectief is de titel van een nieuwe reeks waarvan u het eerste exemplaar in handen heeft. De reeks, een uitgave van Monumentenzorg - Stadsontwikkeling, gemeente Dordrecht, biedt een verkenning naar de geschiedenis van het bouwen in Dordrecht.

Dordrecht, als oudste stad in Holland, heeft een zeer interessant historisch patrimonium, waarover veel te vertellen is. 'Dordtse huizen' vertelt hierover!

Het is bedoeld voor iedereen die is geïnteresseerd in de gebouwde geschiedenis van Dordrecht. De onderwerpen worden in 'breed' perspectief geplaatst. Breed in de zin van de onderwerpen: monografieën over één of meerdere Dordtse huizen, welke op zich een grote verscheidenheid kennen. Daarnaast komen interessante bouwkundige onderwerpen aan de orde. Ook gebruikers of bewoners van huizen komen in beeld.

Breed in de zin van het begrip huis: vooral woonhuizen, maar ook pakhuizen, godshuizen - kerken-, boerderijen en anderzootige gebouwen of objecten passeren de revue.

Dit kunnen panden zijn uit de 20ste eeuw, uit de middeleeuwen, of zelfs huizen welke slechts door archeologisch onderzoek zijn te traceren.

Veel huizen in Dordrecht zijn een 'historische puzzel' vanwege de vele verbouwingen die er door de eeuwen heen zijn uitgevoerd. Een puzzel waarvan door bouwhistorisch onderzoek de puzzelstukjes, als het ware, op hun plaats vallen. De laatste jaren vindt in Dordrecht dit onderzoek steeds vaker plaats waardoor de gebouwde geschiedenis van Dordrecht meer en meer van zichzelf prijs geeft.

Met een beetje goede wil groeit 'Dordtse huizen' uit tot een grote reeks. Om u de mogelijkheid te bieden de reeks als een naslagwerk te bewaren zijn er perforaties in aangebracht, zo kunt u de afleveringen binden en verzamelen.

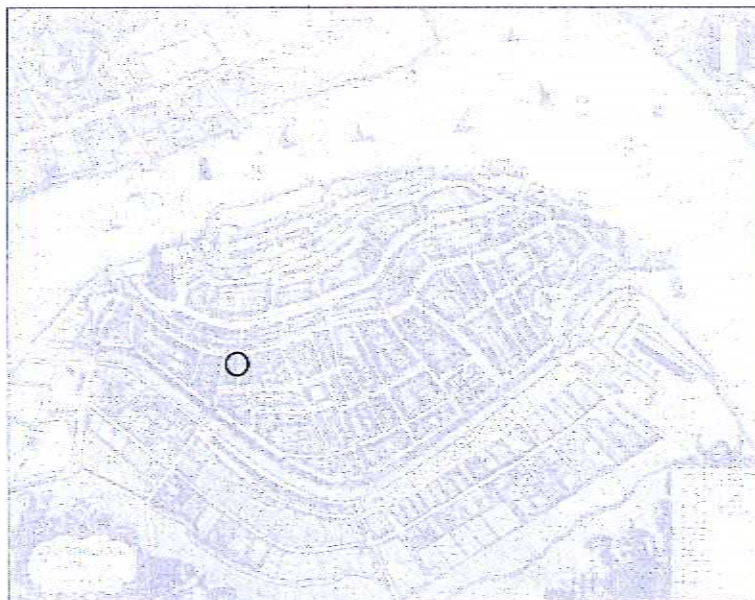
Voor vragen of opmerkingen over de uitgave, of bouwhistorisch onderzoek in Dordrecht, kunt u met mij contact opnemen. telefonisch; (078) 639 65 45, of schriftelijk (zie adres in colofon).

Albert Van Engelenhoven.

Heeft u belangstelling? Dan kunt u kosteloos een exemplaar van 'Dordtse huizen' laten toesturen, of een eveneens kosteloos abonnement nemen op de te verschijnen afleveringen. Bel hiervoor naar het secretariaat van de afdeling Ruimtelijk beheer, Mw Horsten; (078) 639 68 53, of Mw Van de Meeberg; (078) 639 61 38. Schrijven kan ook, het adres is; Stadsontwikkeling, afdeling Ruimtelijk beheer, Postbus 3600 3300 AJ Dordrecht.

P.S. Monumentenzorg geeft jaarlijks twee maal een bulletin uit met onderwerpen op het gebied van monumentenzorg en archeologie in Dordrecht, via bovenstaande telefoonnummers of adres kunt u zich hierop eveneens kosteloos abonneren. Geef s.v.p. duidelijk aan waar uw belangstelling naar uit gaat.

Dordrecht in 1649 door Joan Blaeu. (Uitgave: Janssonius-1657) In de cirkel het huis 'Den Witten Ancker'.

Colofon

Dordtse Huizen is een uitgave van Stadsontwikkeling Dordrecht, Afd. Ruimtelijk Beheer, Taakgroep Monumentenzorg, Postbus 360, 3300 AJ Dordrecht. Redactie: Albert van Engelenhoven, Tel. (078) 639 65 45

Deze uitgave wordt toegezonden aan belanghebbenden en geïnteresseerden. U kunt kosteloos een exemplaar aanvragen of een abonnement nemen. Bel hiervoor: (078) 639 68 53 of 639 61 38. Losse exemplaren zijn eveneens verkrijgbaar in de hal van het Stadskantoor, Spuiboulevard 300, 3311 GR Dordrecht.

Druk: Stadsdrukkerij Dordrecht. Gedrukt op chloorvrij gebleekt papier, dus minder milieubelastend. Oplage: 300 exemplaren.